

Jānis Mažeiks

PRETPADOMJU DOMA ATVILKTNĒ atrasts Viļņa Zariņa manuskripts

2014. gada 30. janvārī pēkšņi nomira mans tēvs Vilnis Zariņš – vēsturnieks, filozofs, sabiedriska darbinieks, publicists un augstskolas pasniedzējs. Pēc viņa nāves kopā ar brāļiem un māsu kārtoju viņa arhīvu, kurā bija gan viņa plašā bibliotēka, gan viņa manuskripti – V. Zariņa tulkotās grāmatas, raksti, epigrammas. Starp citām mapēm atradu viņa rokrakstā rakstītu 23 lappušu apjoma darbu ar intriģējošu virsrakstu “*Kāda būs latviešu tautas nākotne?*” *Vadošā darbinieka Jurvita Tetera runa Randavas sabiedriskā aktīva sanāksmē. (saīsināta)*”. Sākot lasīt šo darbu, kļuva skaidrs, ka tas rakstīts padomju laikā, ka tā ir būtiska sava laika meta liecība, kuras autors ir Vilnis Zariņš.

Neradās šaubas par darba autorību vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, nekur neesmu atradis informāciju par “vadošo darbinieku Jurvitu Teteri”, kas norādīts kā darba autors, ne arī par Randavu¹, kurā šī runa it kā nolasīta. Otrkārt, manuskriptā ir V. Zariņa svītrojumi, no kuriem var redzēt, kā attīstījusies autora doma, slīpējot tekstu. Šādi labojumi viņam bija raksturīgi arī citos viņa darbos. Pievienotajā dokumentā autora svītrojumi ir saglabāti. Treškārt, darbs nav pilnībā pabeigts – piemēram, tabulās ir atstāta vieta attiecīgo datu ierakstīšanai. Manuskripta sākumdaļā autoram būtiskākie fakti apkopoti konspektīvi, nevis izvērstos teikumos. Ne svītrojumu, ne neaizpildītu tabulu nebūtu, ja šis darbs tiešām būtu kāda cita autora gatavots un V. Zariņš to būtu tikai pārrakstījis. Jāatzīmē, ka darba atsevišķo vietu nepabeigtība gan netraucē tā uztveri, jo pamatā neaizpildītas palikušas tikai statistikas ailes; šie dati lielākoties ir publiski. Ceturtkārt, darbā ir

¹ Vienīgā ģeogrāfiskā vieta Randava, ko izdevās atrast, ir neliels ciems Harkivas reģionā Ukrainā.

redzamas autora plašās zināšanas par Latvijas vēsturi un sabiedriskajiem procesiem pasaulē, t.sk. par jautājumiem, kas padomju cenzūras apstākļos tika noklusēti (piemēram, padomju īstenotās deportācijas, Latvijas armijas virsnieku nošaušana Litenē un Ulbrokā, precīzi skaitļi par holokausta upuriem Latvijā). Šāds zināšanu apjoms okupētajā Latvijā bija ļoti šauram cilvēku lokam, kam piederēja arī Vilnis Zariņš.

Izdevās samērā precīzi noteikt, kad darbs ir rakstīts. Iekļautajās tabulās cita starpā paredzēta vieta 1970. gada datiem. Šādus datus varēja iegūt pēc 1970. gadā notikušās Vissavienības tautas skaitīšanas datu publicēšanas. Attiecīgā publikācija drukāta 1974. gadā.² Tātad, visticamāk, darbs nav tapis agrāk kā 1974. gadā (galvenie tautas skaitīšanas dati esot publicēti presē jau 1971. gadā³). Grūtāk bija noteikt vēlāko iespējamo darba tapšanas laiku. Te labāko norādi dod autora teikums: “*Mūsu simpātijas ir basku tautas pusē, kura cīnās pret spāņu fašistu praktizētajiem varmācīgas asimilācijas pasākumiem.*” Spānijas pāreja no diktatūras uz demokrātiju sākās pēc F. Franko nāves 1975. gada 20. novembrī. Lai arī vardarbība Basku zemē turpinājās arī demokrātisko reformu periodā, V. Zariņš nebūtu atļāvies tagadnes formā lietot jēdzienu “spāņu fašisti” laikā, kad pēc Franko nāves darbu bija sākusi A. Suaresa reformistiskā valdība, zinot autora rūpīgo attieksmi pret terminiem. Apkopojot šo informāciju, varam secināt, ka V. Zariņš darbu sarakstījis 1971.–1975. gadā.

Grūtāk ir mēģināt izprast, vai darbam ir bijuši kādi iedvesmas avoti. Padomju cenzūras apstākļos atsevišķi Latvijas kultūras darbinieki ir radījuši t.s. atvilktnes darbus, par kuriem viņiem nebija ilūziju, ka tos varētu pārskatāmā nākotnē publicēt. Zināmākais piemērs šādam darbam ir Ojāra Vācieša poēma “Vadoņa augšāmcelšanās”, kas sarakstīta 1967. gadā, bet publicēta tikai 1987. gadā, kā arī Bronislavas Mārtuževas dzeja. Arī Vizma Belševica un

² http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/1970_tautas_skaitisana_lpsr.pdf

³ https://lv.wikipedia.org/wiki/17_latvie%C5%A1u_komunistu_v%C4%93stule#cite_ref-ge_3-0 – nevaru pārbaudīt, vai patiesi ir rakstā minētais fakts “Tā bija sacerēta pēc tam, kad padomju presē tika publicēti 1970. gada tautas skaitīšanas dati (17.04.1971.)”

Knuts Skujenieks laikā, kad bija pakļauti drukas aizliegumam, rakstīja “atvilktnē”.

Politiskā jomā, ņemot vērā, ka Komunistiskās partijas un VDK kontrolē sabiedriskā doma nevarēja normāli attīstīties, šādu darbu ir vēl mazāk. Manuprāt, vienīgais salīdzināmais dokuments gan pēc satura, gan pēc tonalitātes ir “17 latviešu komunistu vēstule”, ko 1971. gadā sarakstīja Eduards Berklavs un 16 domu-biedri, bet 1972. gadā publicēja Rietumos.

Atšķirībā no “17 latviešu komunistu vēstules”, kas ir neslēpta padomju asimilācijas politikas kritika, V. Zariņa darbs it kā nav vērsts pret padomju varu, bet gan šķietami mudina to pilnveidoties. Viļņa Zariņa darbības formulu padomju laikā varētu raksturot kā “antikomunistiskais komunist”. Viņš bija Komunistiskās partijas biedrs; tas viņam bija nepieciešams gan pasniedzēja darba veikšanai, gan, lai varētu strādāt slēgtos arhīvos. Arī šajā rakstā autora kritika par padomju varas īstenoto latviešu asimilāciju formulēta ar it kā komunistiskiem argumentiem vai caur zemtekstiem, vēršoties pret sistēmu no iekšienes. Lai 21. gadsimtā pilnvērtīgi uztvertu V. Zariņa zemtekstu domu, jāsaprot viņa rakstītā ironija.

Grūti pateikt, vai V. Zariņš, rakstot šo darbu, bija domājis to izplatīt plašāk. Ja tas būtu darīts, Valsts drošības komitejai nebūtu sarežģīti izskaitļot darba autoru. Domājams, to apzinājās arī autors; atšķirībā no citiem V. Zariņa nepublicētiem darbiem (piemēram, epigrammas un dzejoļu tulkojumi), par šo darbu neviens no ģimenes locekļiem nezina līdz viņa nāvei.

Rakstam, manuprāt, ir divu veidu paliekoša vērtība. Pirmkārt, tā ir būtiska laikmeta vēstures liecība. Ir zināms par citām garīgās pretošanās formām Latvijā – zemtekstiem bagāta dzeja, “samizdata” izdevumu nodošana no rokas rokā un pavairošana, atsevišķas skrejlapas, Latvijas Republikas karoga izkāršana –, taču šāda veida izvērstu dokumentu ir maz. Otrkārt, tā ir liecība par latviešu inteliģences gruzdošo pretestību okupācijas varai. Šis fakts balstītais, taču emocionālais sāpju kļiedziens par savas tautas likteni ir skaidra atbilde demagoģiskiem apgalvojumiem, ka latvieši 50 gadus ir bijuši laimīga padomju tautas daļa. Vienlaikus darba nobeigums rāda, ka cerība uz latviešu tautas izdzīvošanu un attīstību bija dzīva arī šajā laikā.

Kāda būs latviešu tautas nākotne?

Vadošā darbinieka Jurvita Tetera runa Randavas sabiedriskā aktīva sanāksmē

(saīsināta)

Dārgie biedri! Visiem labi zināmi Padomju Savienības mūsu valsts izcilie sasniegumi saimniecības un kultūras attīstībā. Zināmu ieguldījumu šo panākumu gūšanā devusi arī latviešu tauta. Taču šoreiz atļaujiet sikāk nepakavēties pie sasniegumiem, bet aplūkot dažas problēmas, no kuru sekmīgas risināšanas lielā mērā atkarīgas mūsu turpmākās sekmes, mūsu valsts starptautiskais prestižs un visas pasaules progresīvo spēku saliedētība. Runa būs par problēmām, kas saistītas ar latviešu tautas tagadni un nākotnes perspektīvām.

Kāds šajā ziņā ir objektīvais stāvoklis šodien.

1. Latviešu skaits Latvijā

1897. g.

1935. g.

1959. g.

1970. g.

2. Latviešu kopskaits Krievijas impērijā, resp., Padomju Savienībā

no tiem dzimtā valoda latviešu

1897. g.

1935. g.

1959. g.

1970. g.

3. Latviešu īpatsvars Latvijā, salīdzinot ar citām tautībām

latviešu krievu vācu ebreju poļu pārējo

1897. g.

1935. g.

1959. g.

1970. g.

Rāda bus latviešu tautas nākotne?

Vadošu darbinieka Turvita Tetra ^(runa) Kandaņas
subiedriska aktīva sarīkošana. (Saiņināta)

Dārgie biedri! Visiem ļoti svarīgi ^{mūsu} ~~Latvijas~~
^{valsts} ~~Sociālisms~~ ir cilvēku sadarbības saimniecības
un kultūras attīstība. Līdzāsmērīgu ieguldījumu
šo parādīšanos gūšamā domā un latviešu
tanta. Tāim šorīd atbilstošā ~~sveikā nepasa-~~
vēties pie sadarbības, bet ^{aplūkot} ~~parādīšanos~~
pār ^{as} ~~darīšanu~~ ^{problēmas,} ~~problēmām,~~ ^{no} ~~problēmām~~
no kuru ~~reālās~~ ^{reālās} risināšanas līdā
mērā atkarīgas mūsu turpmākās sekmes,
~~mūsu valsts~~ starptautiskais prestižs un
visas pasaulē progresīvo spēku sadarbī-
bība. Runa bus par problēmām, kas saistītas
ar latviešu tautas tagadni un nākotnes perspektī-
~~vu.~~

4. Latviešu īpatsvars Krievijas impērijā, resp., Padomju Savienībā
 1897. g.
 1935. g.
 1959. g.
 1970. g.

5. Latviešu īpatsvars pasaulē
 1897. g.
 1935. g.
 1959. g.
 1970. g.

Kādēļ 20. gs. gaitā latviešu skaits un īpatsvars Latvijā, Pad. Savienībā un pasaulē nemitīgi mazinās? Te galvenokārt jāmin ekonomiska un militāra rakstura cēloņi.

1. Pirms pirmā pasaules kara (kopš 19. gs. 40. gadiem) F. Roziņš Manaseina revīzija, 1905. g. revolūcija. Kolonijas Krievijā, Emigrācija
2. Pirmais pasaules karš
 - a. Bēgļu kustība
 - b. Fabriku un skolu evakuācija
 - c. Strēlnieki Krievijā
 - d. Pilsoņu kara notikumi Latvijā, baltais terors
3. Buržuāziskās Latvijas periodā
 Saimnieciskas grūtības, jaunsaimniecības vīriešu trūkums, neprecēto sieviešu %
4. 1940.–41. g. represijas
 Arestēti līdz 1941. g. jūnijam
 ---”--- 1941. g. jūnijā

Virsnieki u.c. Litenē, Ulbrokā u.c.

Evakuācijā ... tūkst., no tiem līdz 1944. g. jūlijam kritušo ... tūkst.

5. Vācu fašistiskās okupācijas periods
 1. Nošauti 100 tūkst., no tiem 85 tūkst. ebreju, no pārējiem vairums latvieši
 2. Fašistiskās militārās formācijas, no tiem krita... emigrācijā... gāja bojā pēc kara konc. nometnēs...
 3. Deportācija uz Vāciju un emigrācija...

6. Pēc atbrīvošanas līdz 1956. g.
 1. Gāja bojā cīņā pret bandām
 2. ---”--- bandās
 3. 130. teritoriālajā korpusā
 4. Deportēti līdz 1944.–1949. g. no tiem miruši ārpus Latvijas
 5. ---”--- no 1949.–1953.
7. Pēc 1956. g. Ekonomiskais stāvoklis, vīriešu trūkums, neprecēto sieviešu % Darba spēka atražošanas ekonomiskie priekšnosacījumi

Pievēršot uzmanību tikai kvantitatīvajām izmaiņām un ignorējot šo izmaiņu objektīvos cēloņus, daži bezatbildīgi vietējie darbinieki izvirzījuši koncepciju, ka latviešu tautas dienas esot skaitītas, ka latviešiem kā tautai vajagot izbeigties un atsevišķiem indivīdiem pāriet kādā citā tautībā, un ka šāda latviešu tautas likvidācija atbilstot pasaules progresā interesēm.

Tā piemēram:

[*te manuskriptā atstāta tukša puslappuse*]

Šāda nostāja ir 1) zinātniski nepamatota
2) politiski kaitīga

I

Zinātniski nepamatota šāda koncepcija ir tādēļ, ka:

- 1) Mehāniski interpretē faktus un īsa vēstures posma tendences mehāniski ekstrapolē uz daudz lielākiem periodiem.
- 2) Ignorē faktus, ka 20. gadsimts ir nāciju vispusīgas attīstības vai nacionālas atbrīvošanas kustības pieauguma periods pasaules mērogā, ka mūsu dienās ir ļoti maz tādas vispārcilvēciskas kultūras, kura tajā pašā laikā nebūtu kādas tautas nacionālā kultūra, ka vispārējā izglītība, atskaitot varbūt visaugstākos tās posmus, sekmīgi var noritēt vienīgi dzimtajā valodā.
- 3) Ignorē faktus, ka sadzīvē visas valodas ir vienlīdz vērtīgas, neatkarīgi no tā, vai tanī runā 100 tūkstošu vai 100 miljonu cilvēku (tautām, mazākām par 100 tūkst., ir dažas papildu grūtības inteliģences gatavošanā savā valodā, taču arī šīs grūtības ir pārvaramas), bet zinātnē tikai vairāku valodu zināšana nodrošina panākumus. Viena vien valoda,

lai tā arī būtu angļu, kurā iznāk apmēram 2/3 pasaulē publicētās zinātniskās literatūras, nevar nodrošināt plašu rezerveslauku zinātniekiem. Visizcilākie zinātnieki un kultūras darbinieki, kas pratuši daudzas valodas, parasti mīlējuši savu tautu un dzimto valodu. un tas viņiem dara tikai godu.

- 4) Ignorē faktu, ka sociālistiskā nācija mūsu dienās ir progresīva sabiedrības organizācijas forma, un ka sociālisma un komunisma celtniecība ne vien neapdraud tās vai citas tautas, par kuru pasaulē nekā progresīvāka nav ar lielām attīstības iespējām.
- 5) Ignorē Ļeņina atzinumu, ka nacionālās īpatnības pastāvēs ilgi pēc komunisma uzvaras pasaules mērogā (Raksti... sēj. ... lpp.)

II

Šāda koncepcija ir politiski kaitīga, jo tā:

- 1) Rada skepticisma, bezcerības un pat izmisuma noskaņas plašos Latvijas PSR iedzīvotāju slāņos, it īpaši inteliģences un jaunatnes aprindās. Neredzēdami nekādu nākotnes perspektīvu savai tautai, daudzi latvieši, it īpaši tie, kuriem dominē emocionāla attieksme pret dzīvi, kas citādos apstākļos varētu daudz ko veikt sabiedrības labā un pat daudz ko upurēt progresīvu mērķu sasniegšanā, novēršas no reālās dzīves un meklē aizmiršanos alkoholā, reliģijā, erotiskās dēkās vai arī citādi cenšas kompensēt smago garīgo traumu. Ja jau nākotnē latviešu tautu gaida nacionālās savdabības degradācija un bojāeja, loģiski izvirzās jautājums, ka latviešu tautas ziedu laiki nav gaidāmi nākotnē. Tā kā daudzos rādītājos daudzējādā (skaita, valodas prestiža, dzīves līmeņa, sabiedriskās dzīves un sab. domas *rosībā*(?), pasaules mēroga kultūras sakaru, utt.) ziņā latviešu tauta pašreiz ievērojami atpaliek no stāvokļa pirms 1. vai pirms 2. pasaules kara, daudzi izdara secinājumu, ka latviešu tautas lielākais uzplaukums meklējams pagātnē, un nonāk pie pagātnes idealizācijas.

Dažās jaunatnes jauniešu grupās, kam grūti samierināties ar nāves spriedumu savai tautai, ~~pat nostājušās~~ un kam neviens nav palīdzējis orientēties reālajā situācijā, ~~pat ieņēmušas~~ izveidojušies naidīga attieksme pret padomju varu.

- 2) Kavē sociālistisko nāciju reālu tuvināšanos un kultūras vērtību apmaiņu starp tām.

Apstākļos, kad vienām nācijām plāno drīzu bojāeju, bet citām uzplaukumu, un abēju grupu nāciju piederīgie šiem plāniem tic, nevar pastāvēt ne patiesa draudzība, ne solidaritāte starp dažādu nāciju pārstāvjiem. Gluži otrādi, šāda situācija rada abpusējas bailes un savstarpēju naidu, kas var kļūt par nopietnu šķērslī padomju sabiedrības tālākai attīstībai, jo katrā sveštautietī liek saskatīt savas tautas kapraci. Šādu stāvokli var izmantot imperiālistisko valstu propaganda, lai sarīdītu dažādas tautas padomju tautas savā starpā un tā vājinātu sociālisma noietni.

- 3) Kavē sociālisma ideju izplatīšanos pasaulē, sevišķi Eiropā, bet arī jaunajās zemēs

a) Eiropas sociālistisko zemju tautās baidās var rasties piesardzīga attieksme pret tuvināšanās iespējām ar PSRS, ~~nevēlēdamās~~ sev jo ne visas no tām var vēlēties sev tādu pat likteni kā latviešiem.

b) Rietumeiropas, bet it īpaši Ziemeļeiropas tautas, salīdzinot, piemēram, latviešu un somu tautas attieksmi pret ~~sociā~~ Padomju Savienību 1939./40. g., pret sociālismu vispār pēckara periodā un šīs attieksmes ietekmi uz tautas likteni, ne vienmēr prātis saskatīt sociālisma atbilstību ikvienas tautas interesēm.

c) Jaunās neatkarīgās zemēs rodas var rasties šaubas, vai Padomju Savienības ~~palīdzība ir pilnīgi nesavtīga~~ cīņa par visu tautu tiesību vienlīdzību ~~nav tikai manevrs~~ katrā ziņā novedīs pie ikvienas tautas vispusīga uzplaukuma.

d) Visu nelielo tautu plašajās aprindās rodas ~~pārliecība~~ bažas, kā ~~sociālisms nozīmē nāves briesmas~~ ietekmēs šo tautu nacionālo savdabību.

e) Dod iespēju antikomunistiskajai propagandai apgalvot, ka tautas, kas izdzīvojušas gadsimtiem ilgu feodālo jūgu, neskaitāmus karus un epidēmijas, sociālisma apstākļos miera laikā var aiziet bojā samērā īsā laikā.

1. Vai ir vērts saglabāt nelielas tautas kultūru un savdabību?
Cik ilgi pasaulē pastāvēs dažādas kultūras? (vai tas atbilst latviešu tautas un atsevišķu latviešu, Pad. Sav., visas cilvēces interesēm?)
2. Vai latviešu tautai ir reāli iespējams saglabāt savu savdabību?
Kādi faktori to nosaka – dzimstība, profesiju daudzveidība, kultūras līmenis, svešvalodu zināšanas un patstāvīgi kultūras sakari ar pasauli.
Par izšķirošo var kļūt subjektīvais faktors.
3. Kādi ir ienaidnieki, kas to apdraud
 - 1) Imperiālisms, kas var izraisīt pasaules karu (un kas veicina militārismu mūsu zemē)
 - 2) Birokrātisms, tieksme pēc standarta un unifikācijas. Subjektīvisms, kas tiecas vadīties no vispārējām formulām un necenšas iedziļināties parādību daudzveidībā, to iekšējā attīstībā.
 - 3) Vienaldzība un nevižīga attieksme pašu tautā.

Kādu iespaidu pasaules, PSRS un Latvijas PSR attīstības vispārējās tendences atstāj uz latviešu tautas nākotnes perspektīvām.

I Pasaulē

- 1) Palielinās interese par ikvienas tautas un kultūras savdabību
- 2) Aug sabiedriskās domas neiecietība pret jebkādu rasistiskas vai nacionālas apspiestības izpausmi.

II PSRS

- 1) Krīt dzimstība Krievijas Federācijā, krīt krievu īpatsvars PSRS un pasaulē, izsīkst brīvā darbaspēka resursi.
- 2) Kolonizāciju nāksies virzīt uz Ķīnas robežām, lai nezaudētu Sibīriju.

- 3) Par izšķirošu ražošanas pieauguma faktoru kļūst darba ražības pieaugums, tātad pret kvalificētu darbaspēku arī stulbam birokrātam nāksies izturēties saudzīgi.
- 4) Ceļas vadošo kadru vispārējais kultūras līmenis un karojošs šovinisms krievu inteligences aprindās jau kļūst par sliktu toņa pazīmi.

III Latvijā

- 1) Izbeidzies nelaimes situācijas noskaņojums, cilvēki sākuši pašāvēģāk skatīties nākotnē.
- 2) Atvirzās pagātnē vīriešu deficīts.
- 3) Laukos dzīves līmenis sācis uzlaboties, kļuvis stabilāks.
- 4) Laika posmā, kas pagājis pēc II pasaules kara un personības kulta necilvēcīgāko izpausmju likvidācijas(?) reģenerējusies zemākās un zināmā mērā arī vidējās kvalifikācijas latviešu inteliģence.
- 5) Latvijas nelatviešu inteliģence un zināmā mērā arī ieceļotāju jaunā paaudze ar interesi un pat ar zināmām simpātijām izturas pret latviešu valodu un kultūru.
Vairums lietuviešu un daži ebreji sūta savus bērnus latviešu pamatskolās un laukos arī krievi un baltkrievi.

Saglabāt latvju tautu, tās valodu un kultūru ir mūsu pienākums

1. Mūsu senču piemiņas vārdā
2. Četru pēdējo paaudžu latviešu revolucionāru piemiņas vārdā
3. Mūsu pašu un mūsu bērnu laimes vārdā
4. Sociālisma ideju un Padomju Savienības valstiskā prestiža vārdā
5. Cilvēces nākotnes vārdā.

3. (nobeigums)

Ir tiesa, ka līdztekus savas tautas sasniegumiem ikvienu tautu bagātina arī citu tautu veikumi. Taču vispirms tie jāpārtulko savā valodā. Ja domāšana nav izkopta dzimtajā valodā (un augsta domas kultūra iespējama vienīgi tur, kur ir augsta valodas kultūra), tad tā nav spējīga uzņemt citu tautu kultūras labākos sasniegumus. Starptautiski lietojamie vārdi, unificētie zinātniskie

jēdzieni un termini palīdz tuvināt dažādu tautu domāšanas veidu un atvieglo tulkošanas iespējas. No dažādām valodām tulkotā literatūra un citas kultūras vērtības bagātina ikvienas tautas kultūru, bet tā nekad nevarēs aizstāt oriģinālās, savas tautas kultūras vērtības.

Kultūras sakari ar daudzām un dažādām citām tautām ir kā bezdelīgas, kas liecina par jauna laikmeta un vienotas cilvēces kultūras tuvošanos, un par tiem mēs varam tikai priecāties. Taču tikai retais slavinās to cilvēku, kas, ieraudzījis pirmo bezdelīgu, secinās, ka pavasaris jau iestājies un aizmetīs vai izpārdos savas un savu bērnu siltās drēbes.

5. Cilvēces attīstības gaita objektīvi ved pie arvien lielāku apvienību veidošanās – no dzimts uz cilti, cilšu apvienību, tautību, nāciju. Pēdējiem trim gadsimtiem raksturīga daudzpusīgu sakaru nodibināšana un arvien pieaugoša attīstība starp tautām un nācijām pasaules mērogā. Daudzpusīgi ekonomiski, politiski un kultūras sakari, kaut arī ekspluatatoru iekārtas apstākļos tie bieži veidojušies varmācīgā ceļā, visumā veicinājuši atsevišķo tautu un kopumā visas cilvēces attīstību. Taču mēs neuzskatām par ieguldījumu cilvēces attīstībā tangutu cilšu un to kultūras iznīcināšanu, ko veica mongoļu feodāļi, maiju, acteku un inku kultūras sagraušanu, ko veica spāņu konkistadori vienotas centralizētas valsts un standartizētas kristīgās baznīcas ideoloģijas vārdā. Neuzskatām, ka cilvēces progress obligāti prasīja īru, skotu un velšiešu angliskošanu, kuras gaitā šīs tautas zaudēja lielāko daļu savas tūkstošgadīgās kultūras un no patstāvīgām, radošām kultūras vienībām pārvērtās par maznozīmīgām angļu valodas un kultūras provincēm. Neuzskatām par ieguldījumu cilvēces kultūrā arī spāņu fašistu centienus spanizēt basku tautu. Mūsu simpātijas ir basku tautas pusē, kura cinās pret spāņu fašistu praktizētajiem varmācīgas asimilācijas pasākumiem. Uzskatām, ka kultūrai vēl daudzu paaudžu dzīves gaitā būs nacionāls raksturs un cilvēces kultūras veidošanās notiks nevis tā, ka dažas tautas īsā laikā atmetīs visas savas kultūras vērtības un sāks parazitēt uz citu tautu kultūras vērtībām, bet gan gadsimtu gaitā pakāpeniski pieaugošie

starptautiskie kultūras sakari novedīs pie visu labāko sasniegumu iepludināšanas vienotajā nākotnes cilvēces kultūrā. Vieglprātīga attieksme pret mūsu tautas kultūras mantojumu jākvalificē kā daudz smagāks noziegums nekā lopu izkaušana pirms stāšanās kolhozā, ko vietumis darīja antisociālistiski noskaņoti vai ieraušanas kāres pārņemti ļaudis. Jo lopus var ataudzēt dažos gados, kamēr kultūra veidojas daudzu gadu simteņu un pat gadu tūkstošu gaitā. Nākotnes cilvēces kultūras veidošanā vērtīgi būs ikvienas nācijas kultūras sasniegumi, jo ikvienai nacionālajai kultūrai ir unikāls raksturs un tās nevar aizstāt cita citu. Samierināties ar priekšlaicīgu savas kultūras izzušanu nozīmētu pieļaut smagu noziegumu pret cilvēces nākotnes kultūru.

Jānis Mažeiks

UNPUBLISHED MANUSCRIPT BY VILNIS ZARIŅŠ

Summary

The article presents an unpublished manuscript “*What will be the future of the Latvian nation?*” by Vilnis Zariņš (1930–2014), a prominent Latvian historian, translator and university professor. The manuscript is undated but the time of the writing can be established between 1971 and 1975. It is a rare sample of Latvian political anti-Soviet writing which, although unfinished and uncirculated, shows the arguments of Latvian intelligentsia against the policies of assimilation of Latvians pursued by the Soviet state. After presenting the statistics with the shrinking number of Latvians in the 20th century due to two world wars, Soviet and Nazi repressions, V. Zariņš argues that the disappearance of Latvians would not only harm the Latvian nation, but would run counter to the stated goals of the USSR both domestically and internationally, as well as deprive the world of its cultural richness. The article covers many taboo subjects for the Soviet period; V. Zariņš addresses these issues by veiling his criticism in Communist phraseology.